

ЛЮБИЦА АРСИЧ (Љубица Арсић, 1955) е сръбска писателка с множество успешни изяви на литературната сцена. Завършила е специалността „Югославска литература и сърбохърватски език“ в Белградския университет. На литературната сцена дебютира през 1984 г. със сборника разкази *Палец в плътта* (*Прст у месо*).

Љубица Арсич е авторка на повече от десет прозаически книги в жанра на романа и на късия разказ, чиито истории са кратки, ефектни и често шокиращи. Водещите теми в нейното творчество са свързани с ролята и идентичността на жената в семейството и в публичния живот, с интимните мъжко-женски отношения. Съставителка е на няколко антологии на еротичния разказ.

Носителка е на многобройни литературни награди („Про Фемина“, „Женско перо“ и др.), като сред отличените ѝ книги са романите *Икона* (*Икона*, 2001) и *Райски порти* (*Рајска врата*, 2015), както и сборниците с разкази *Обувки с цвят на бълха* (*Ципеле бовине боје*, 1998), *По тигреста от тигър* (*Тиграстија од тигра*, 2003) и *Мило, обичаш ли ме* (*Мацо, да л' ме волиш*, 2005), като за последната книга е удостоенa с най-авторитетната сръбска награда на името на Иво Андрич.

Творби на Љубица Арсич са превеждани на английски, немски, гръцки и украински език и са включвани в представителни за сръбската литература чуждестранни издания. Носителка е на Андричева награда, наградата „Женско перо“ и др.

Предложеният за първи път на българските читатели разказ е от сборника *Четири пъти дъжд* (*Četiri kiše*. Beograd: Laguna, 2019).

ДЕВА МАРИЯ ОТ МУДЖА

Последната сутрин от почивката си, в деня на Успение Богородично, те не отидоха на плаж. Застанаха до ниска стена под един естествен тунел, образуван от цветните гроздове на някакво полудяло растение, откъдето както всяка година по това време щеше да премине процесията със статуята на Дева Мария, носена на постамент от местните жители. Бащата беше тръгнал по къси панталони, но по настояване на майката се съгласи в последния момент да се преобуе и да сложи дълги панталони и бяла риза с къс ръкав.

– Не е редно да ходиш така.

– Защо, какво им има на голите ми крака? Сякаш Дева Мария никога не е виждала мъж по къси панталони.

Те седяха на горещия камък сред убийствената жегата, а бащата в дълги панталони, каквито никога не беше носил по време на почивка, стоеше малко встрани. Навяващ тъга аромат на цветя, подобно на рояк мехурчета, прииждаше на вълни. Лепкави цветни пъпки летяха към запачите и падаха навсякъде. Майката, примижавайки, си вееше със сгънат вестник, нейните движения леко разклащаха клюмналите цветни гроздове. Мирисът се разнасяше, нетърпим до припадък, Милица го отпъждаше с кварцовия камък от плажа, който притискаше към носа си. Чистият аромат на слънце и море в камъка я съживяваше.

Анги и родителите му стояха близо до винарската изба – и те искаха да присъстват на празника на Дева Мария и да видят шествието. Под бялата туника на Анги, дълга до коленете и с дълги ръкави, се виждаха тънки момичешки крайници, красиви и със скромни изгледи един ден да се оформят в мускулести ръце и крака. С онези смешни кръгли очила на лицето, съсредоточен в празния път, откъдето трябваше да се появи процесията, той не успя дори да кимне с глава, за да поздрави Милица, която, очаквайки това, го гледаше, без да мигне.

Бащата се изгуби за миг и донесе отнякъде канче с вода, намокри бяла кърпа и я сложи на главата си, като върза в краищата ѝ четири възела. Имаше късмет, че не стоеше до Милица, а там, до вдовицата, на която обясняваше нещо.

– Когато го види, Дева Мария ще си помисли, че току-що е варосал църквата ѝ – прошепна Милица на майка си, която неспирно гонеше жегата с вестника.

Бащата се приближи до тях и направи забележка, която не изрече с обичайния си ентузиазъм. Погледът на майката през импровизираното ветрило успокои бенгалските огньове в очите му.

– Не знам за какво изобщо киснем тук. Какво общо имаме ние с този цирк? Трябваше да отидем на плаж, пропускаме последното къпане за тази година.

По пътя отгоре най-накрая се появи процесията начело с постаментата на Дева Мария. Спускаше се от хълма, превръщайки се от тъмна голяма опашка в колона с разпознаваеми лица.

Сцена, подобна на тази от първото истинско качване на Милица на ролкови кънки, ако не броим опитите ѝ на начинаеща да се хване за въздуха или в по-добрия случай – да докопа някой случаен минувач, който след това грубо да я отблъсне и да изпсува, защото го е закачила с кънките за глезена. Картина, която става все по-голяма, докато краят ѝ вече се очертава на завоя горе.

Под звъна на църковните камбани процесията приижда към зрителите, скупчени на малки групи отстрани. В тълпата се открояват леката походка на свещеника и сковаността на епископа, монахините с големи броеници и кръст на пояса, министрантите в бели одежди, които въпреки загорелите си лица сякаш са изплували от някакви чичови аптекарски стъкленици с хапчета аспирин. Над тежките костюми и черните забрадки, между които по някоя копринена рокля, частично скрита от бял чадър, със скромни букетчета зеленина, набрани в собствените градини, министрантите носят постаментата, на който седи Дева Мария в изправена поза, тяхната *fidelisima advokata*¹, застъпница едновременно и на куцото сираче, и на бъдещата булка с изплетен на една кука шал. Девата е украсена до кръста с изкуствени цветя, златни гирлянди, прикрепени към теления ореол със звезди от станиол и панделки, преметнати върху оловносините рамене на нейната роба.

Светът познава много Деви Марии. На картина Милица е срещала прекалено млади, близки по възраст до годините на сваления от кръста син, и такива в зряла възраст, в които може да се види само тъгата от загубата и силата да се устои на всичко. Някои смело показваха голямо деколте с разкошен медальон под формата на перлена сълза, за разлика от онези, анемичните, загърнати в тъмни кадифени дипли и потрепващи сякаш от едва забележимо пробуждане. Лицата им имаха отсъстващо изражение, с което предупреждаваха този, който се опитва да надникне в тяхната история, или просто сънуваха безкрая, в който скоро щяха да се преселят. Рядко някои от тях имаха тъмен тен, какъвто имат чернокожите, черна коса и големи очи, наполовина покрити от клепачите.

Девата наред колоната бавно се приближаваше и се виждаше все по-ясно върху постаментата, който се поклащаше като лодка точно срещу Милица.

¹ *fidelisima advokata* (лат.) – най-вярна застъпница – Б. пр.

Детинската добродетелност на Девата мощно се полюшва върху резбован стол, поставен на постамент. Всички я гледат, засвидетелстват ѝ почит, не смеят да помолят за помощ тази своя любимка, готова на чудеса, тази трагична довереница, на която се шепнат страдание и мъка, тази майка, носеща тежкото бреме на изповяданите грехове, младичката посестрима, изненадана от родилните мъки в разцвета на невинността си. Всички те обичат церемониите и колениченето, целувките и подаръците, с които доказват своята власт.

Съд с изкуствени лилии, направени сякаш от восък, леко се поклаща на седалката до Дева Мария. В един райски миг в разгара на празника тя е пленена от слънчев лъч, който започва палаво да шаря из колоната. Ето го върху гърдите на жената на капитана, срамежливо закрити с тъмна дантела в сянката на голямата периферия на капелата, ето го да следва неравномерната походка на кучичката, ето го да подскача върху възлестите пръсти на съседката, стиснали букетче, а после – на подгъва на късите какви панталони и на зелената риза на турист и изплашено да отскочи назад към барбиния нос, прошарен от жилки, по които тихо тече разредено вино.

По средата на шествието Милица забелязва още едно познато лице. Стипе в министрантска роба носеше пиедестала с Дева Мария.

Почти неузнаваем заради дрехите и косата си, сресана назад подобно на мафиотска прическа, опъната вероятно с разтвор от вода и захар, той крачеше с равномерна стъпка и изопнато лице, чиято липса на изражение би трябвало да добави още малко святост към шествието. Милица втренчено се вгледа в него. Завинаги запомнената извивка на врата, обгърнатата от меки, ефирни кичури коса, единствено напомняше на онзи младеж, който се шегуваше с нея на безлюдния плаж, който ѝ подари лилав морски таралеж и който хвърляше мокри водорасли по корема ѝ. Всичко останало беше чуждо. Сякаш някой със сутрешния кораб неочаквано беше донесъл тази скованост и отчуждение, загърнато в бяла църковна пелерина и украсено все пак от лъч, който, подскачайки от нос на нос, се превърна в пеперуда.

Анги, винаги готов за невъобразими подвизи, замахна да я хване с мрежата, но пеперудата отлетя надалече. След като направи няколко все по-ниски кръга около главата на Девата, пеперудата отново се върна при него.

– Точно сега ли намери да хващаш пеперуди!

– Шшт.

В този момент процесията забави ход, спря за миг, епископът поглади с костеливи пръсти гърдите си и се изкашля в шепя по време на непредвидената пауза, четиримата министранти леко отпуснаха товара,

за да разхлабят хватката, и наместиха дланите си, за да хванат по-добре държачите. Статуята на Дева Мария присви от слънцето полузатворените си клепачи, после напълно ги затвори, като помръдваше вежди.

– Бъди благословена Марийо, пълна с благодат...! – чу се женски глас отстрани.

– Дева Марийо, спаси ни!

Една жена излезе от колоната и се опита да хване крака на Дева Мария.

– Дай ни здраве, мила! Спаси ни...!

Жената, която пристъпи напред, коленичи и леко се олюля, губейки равновесие. Някой я поддържаше, докато колоната отново се раздвижи.

Под воала, който от лекото разклащане падна до средата на лицето, се показва златна къдрица, неподвижна, защото нямаше вятър, който да докаже, че това е истинска коса, но Милица веднага забеляза, че на пиедестала вместо гипсовата статуя, която онзи ден, докато работеха, бояджиите счупиха, защото бързаха да видят кой кара двуколката им около църквата, седеше жива жена. Майката на Стипе!

Някаква ръка от шествието сръчно намести булото върху откритото чело на Дева Мария. Със замръзнал поглед тя набързо зае предишната си неподвижна поза. Зрителите изчакаха да видят как колоната се приближава до самия бряг. Те хвърлиха букетите от естествени цветя в морето от самия край на кея, след което бързо се разотидоха. Шествието продължи по заобиколен път през пристанището до църквата на хълма, сериозно и тържествено, каквото никога не беше преставало да бъде. То бавно изчезна зад стената на църковния двор.

Бащата, последван със ситни крачки от майката, забърза към плажа. Родителите на Анги вече бяха изчезнали незабелязано. Милица вървеше до Анги, който здраво стискаше овъртяната мрежа.

– Хвана ли нещо?

– Да. Виж, *glaucopsyche alexis*!

В мрежата лежеше свита една пеперуда, беше като мъртва, движението на крилата ѝ щеше да означава нейния край. Анги разгъна мрежата, отвори я, за да може пеперудата да излети. Все още притаена, тя леко изпърха, изчака малко, после неохотно се раздвижи. След това заудря с криле, увисна във въздуха близо до мрежата и излетя мощно, поемайки устремено към отвореното ветрило от борови иглички и през тях – към слънчевото небе.

– Хвана я, а сега я пускаш?!

– Не е въпросът да я имам, а да мога да я имам. Разбираш ли?

– Не разбирам.

Милица напипа в джоба си кварцовия камък, за който беше забравила. Тя го притисна към устните си, топлият и гладък камък отвърна на целувката ѝ със соления вкус на дълбините, на далечен остров с къщи и корони на дървета, на рибешки скелети на някогашни русалки, надробени на рибена чорба и оставени на ръба на чинията, на лепкави наноси по пустия плаж. В това камъче вечно трептеше морето, сгушено в джоба ѝ.

Бащата и майката седяха на голяма кърпа, обърнати с гръб един към друг. Майката четеше книга, бащата машинално прелистваше вестник. Част от плажа беше ограден за следобедния мач на местните ватерполисти. Играчите тренираха ентузиазирано, подавайки си с викове топката от ръка на ръка. Енергично изскачаха от водата до кръста и стреляха по импровизираната врата. Мъж в тясна тениска наду свирката. Резкият звук, остър като нож, разпра летния ден, който бавно гаснеше.

Превод от сръбски: **Милена Тодорова**